

Zašto se ne štite planinska područja u BiH?

10 April 2014

Bosna i Hercegovina ima procentualno daleko najmanju površinu zaštićenih prirodnih područja u Evropi, ali izgleda da ova žalosna činjenica malo koga u ovoj državi zabrinjava. Na području BiH u periodu od 1954. pa do 1992. godine zaštićena su 253 različita lokaliteta u raznim vidovima zaštite (nacionalni parkovi, parkovi prirode, specijalni rezervati itd.).

Međutim, većina ovih područja praktično se danas ne tretiraju kao zaštićena, odnosno njihov status nije još uvijek definiran. Poslijeratnim entitetskim zakonima o zaštiti prirode nije jasno istaknuta prekvalifikacija ranije zaštićenih područja, te nisu utvrđene paralele prema međunarodnoj relevantnoj (IUCN) kategorizaciji. Stoga dolazi, s jedne strane do zanemarivanja određenih područja kao zaštićenih (što je najčešće slučaj) ili pak do proglašenja zaštićenim već ranije zaštićenih područja. Zbog toga podatak o postotku trenutno zaštićenog prostora u BiH (oko 1,5 %) nije vjerodostojan pa je površina područja pod stvarnom zaštitom upitna. Trenutno u BiH pod zaštitom egzistira samo dvadesetak manjih lokaliteta u kojima postoji bar kakva-takva zaštita. Međutim, primjeri poput Prokopskog jezera, Hutovog blata ili Blidinja zorno pokazuju da se ni u takvim područjima ne upravlja shodno ekološkim principima i zakonskim propisima.

Dakle, jasno je da je površina trenutno zaštićenih područja u odnosu na stepen biodiverziteta i druge prirodne vrijednosti Bosne i Hercegovine generalno veoma niska. Prostorni plan SR BiH iz 1981. g., koji je još na snazi u FBiH, predviđa uspostavljanje 16 zaštićenih područja velike površine (Nacionalni parkovi i Parkovi prirode) uglavnom u planinskim područjima (ukupno 6.282 km², odnosno oko 12% od ukupne površine BiH). Realizacijom samo ovog plana BiH bi se makar malo približila međunarodnim prosjecima. Nažalost, čini se da je to za ovakvu BiH, i njena entitetska resorna ministarstva, čak i danas još uvijek preambiciozan plan. Već prve pokrenute procedure tokom 2004. g. u cilju uspostave dva prioriteta Nacionalna parka (NP "Bjelašnica-Igman-Treskavica-Visočica" i NP "Prenj-Āvrnsnica-Ābulja") na području Federacije BiH su nakon deset godina administrativnog lutanja misteriozno utihnute od strane nadležnog ministarstva. Primjerice, procedura za proglašenje NP "Bjelašnica-Igman-Treskavica-Visočica" odavno je zamrznuta zbog neprimjerene urbanizacije na predmetnom području, ali i zbog navodnog otpora lokalne zajednice. Istina, na području FBiH u međuvremenu se radilo na uspostavi zaštićenih područja nižeg nivoa zaštite (Spomenici prirode i zaštićeni pejzaži), a u čemu prednjači Sarajevski kanton. Na federalnom nivou (koji je nadležan za proglašenje NP) usvojen je Zakon o Nacionalnom parku "Una", te se trenutno radi na praktičnom uspostavljanju ovog zaštićenog područja. Međutim, ove aktivnosti na zaštiti pojedinih lokaliteta, pogotovo na kantonalnom nivou, uglavnom su usmjerene na zaštitu područja manjih površina pa je i njihov uticaj na ukupnu bh. zaštićenu površinu gotovo minoran. Ipak, najveći problem u oblasti zaštite bh. prirode, po mišljenju većine bh. ekologa, predstavlja opstruiranje procedure za uspostavljanje NP "Prenj-Āvrnsnica-Ābulja".

Ideja o institucionalnoj zaštiti planine Prenj datira još iz pedesetih godina prošlog stoljeća. Razlog za ovu ideju leži u činjenici da planina Prenj, po mišljenju mnogih relevantnih znanstvenika, predstavlja najvrijednije prirodno područje u Bosni Hercegovini. Prostornim planom bivše SR BiH iz 1981. godine, a koji je još pravno na snazi, predviđeno je osnivanje Nacionalnog parka u čiji sastav bi ušli planinski masivi Prenja i Āvrnsnice, odnosno Ābulje i Vrana koji predstavljaju pribrežja Āvrnsnice. Obzirom da se ovaj plan ni do danas nije realizovao postavlja se logično pitanje zašto je to tako? Razlozi neuspostavljanja ovog planiranog Nacionalnog parka u vremenu bivše države mogli bi se pronaći u tadašnjem državnom uređenju i razvojnim strategijama. Naime, Bosni i Hercegovini je bila namijenjena uloga energetske i sirovinke baze sa pratećom "priljavom"; industrijom (rudnici, elektrane, željezare i sl.), dok su brigu o zaštiti svojih prirodnih vrijednosti vodile druge jugoslovenske republike. Također, za taj period karakteristično je da se mnogo višestruko pažnje posvećivalo pojedinačnim objektima (spomenicima) prirode i manjim lokalitetima, nego široj površini područja kao što je to slučaj sa ovim i sličnim planinskim prostorima. Razlog uspostavljanja dva jedina tadašnja bosansko-hercegovačka nacionalna parka (Sutjeska i Kozara), bio je istorijske prirode (popričta velikih bitaka) nego stvarna želja za zaštitom ovih prirodnih područja. Međutim, danas nema nikakvog razumnog objašnjenja zašto nadležne institucije još uvijek nisu zaštitile prirodno blago Prenja i Āvrnsnice.

Podsjećamo, prvu poslijeratnu inicijativu za zaštitu planinskih područja Prenja i Āvrnsnice uputio je još 1996. godine Đuro Fukarek iz Zavoda za zaštitu kulturnog i prirodnog naslijeđa FBiH, koji je tom prilikom izradio prijedlog za pokretanje postupka za proglašenje ovog područja u Nacionalni park. Međutim, tada je očigledno bilo još rano za pokretanje takve procedure. Sedam godina kasnije ekološka udruženja iz Konjica i Jablanice su u oktobru 2003. g. dale zvanični prijedlog federalnom resornom Ministarstvu za pokretanje postupka proglašenja Nacionalnog parka. Ovom prijedlogu dali su potporu eminentni stručnjaci koji su na održanom skupu u Konjicu prezentirali svoja stručna izlaganja kao prilog ovom prijedlogu. Nedugo nakon toga Ministarstvo prostornog uređenja i okoliša FBiH je započelo zakonsku proceduru za proglašenjem nacionalnog parka. Obzirom da je 2003. g. donesen i novi Zakon za zaštitu prirode FBiH tako ni zakonske prepreke za uspostavljanje NP nisu postojale. Od tada je prošlo decenija, a da praktično ništa nije urađeno na zaštitu ovog područja.

Naprotiv, velika sredstva poreznih obveznika utrošena su na izradu raznih jalovih i neupotrebljivih "studija koje je Ministarstvo naručivalo od konsultantskih kuća sa sumnjivim referencama iz oblasti zaštite prirode. Istina, u međuvremenu je 2006. g. donesena Odluka od strane Parlamenta FBiH kojim se ovo područje proglašava kao "područje od značaja za Federaciju BiH". Međutim, ova Odluka, koja bi trebala biti neka vrsta prelaznog rješenja do konačnog uspostavljanja Nacionalnog parka, ne obezbjeđuje nikakve mehanizme zaštite na terenu. Stoga je ovaj prostor već dugi niz godina otvoren za razne vrste devastacije. Ovakvo stanje koriste razne interesne grupe i lokalne vlasti kojima ne odgovara uspostava zaštićenih područja pružajući javnosti netačne informacije o karakteru zaštićenih područja pri čemu svjesno stvaraju bojazan i otpor kod lokalnog stanovništva.

Nesporno je da područje planinskih masiva Prenja i Ćvrsnice – koje je zbog velike koncentracije endemnih i reliktnih biljnih vrsta među biolozima poznato pod nazivom "Prenjski (Hercegovački) endemni razvojni centar" – odavno zaslužuje da bude pod zaštitom države. Također je nesporno da ovo područje, pored bioloških, posjeduje niz geomorfoloških, pejzažnih i inih visokih prirodnih vrijednosti, koje bi u nekoj normalnoj sredini već odavno bile prepoznate, valorizirane i stavljene u funkciju zaštite i održivog razvoja. Nažalost, zbog tromosti nadležnih institucija (prvenstveno Federalnog ministarstva okoliša i turizma), kao i zbog inferiornosti (strukture) javnosti, ovo jedinstveno prirodno područje već vjerovatno još dugo čekati na institucionalnu zaštitu. Nadamo se da do tada vrijedni prirodni fenomeni ovih planina, zbog kojih su i predložene za zaštitu, neće biti potpuno devastirani.